

**ЯКІСТЬ ЖИТЛОВИХ УМОВ ЯК ОЗНАКА «МІСЬКОГО» КОМФОРТУ
В ЇХ ОЦІНЦІ НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*«Херсонський державний університет», м. Херсон, Україна
natali_omelchenko@i.ua*

У статті аналізуються житлові умови та їх якість як ознака «міського» комфорту. Описані основні компоненти життєзабезпечення населення. Показана сучасна забезпеченість житлом населення України та, зокрема, Херсонської області. Також показана суб'єктивна оцінка власних умов життя населенням Херсонської області.

Сучасний політичний та соціальний стан нашої країни є досить нестабільним та складним. Ті умови, в яких проживає більшість українського населення, важко назвати комфортними, особливо за умов неспроможності окремих верств населення забезпечувати себе всіма видами комунальних послуг у повному обсязі. У простому розумінні життєвий комфорт відображає певний вимір задоволеності чи незадоволеності людей умовами життєдіяльності у певному місці проживання.

Зважаючи на те, що однією з важливих ознак справжньої урбанізації є «міські» умови життя, вважаємо за доцільне звернути увагу саме на «міський» комфорт, як на комплексне поняття, яке включає, перш за все, наявність відповідних побутових зручностей, підприємств обслуговування, засобів повідомлення тощо у тому чи іншому населеному пункті.

Фундаментом комфорту життя є житлові умови. Відмінності у забезпеченні різних груп населення житлом, комунальними послугами, транспортом, охорони здоров'я та дозвілля суттєво впливають на задоволеність життям. За розумінням ВООЗ, мати житло – це більше, ніж мати дах над головою. Житло – це місце, де захищаються особисті потреби і інтереси, де підтримується здоров'я і психологічне благополуччя, де виховуються принципи соціальної інтеграції і здорового співіснування тощо [2]. Житло – складна система, яка постійно еволюціонує завдяки проєктантам, девелоперам, самим мешканцям, не тільки як теоретична категорія, але й як конкретні будівлі, квартири, що зазнають постійних змін в процесі експлуатації і внаслідок самочинної реконструктивної діяльності мешканців. Ці зміни спрямовані на покращення якісних характеристик житла, відтак володіють всіма ознаками самоорганізації, яка є основою, джерелом і рушійною причиною накопичення і використання у майбутньому спадщини минулого, зумовлює виникнення нових форм і структур, їх взаємне оновлення в еволюції складних систем [1].

Конституцією України, зокрема статтею 47 і 48, громадянам України гарантується право на житло: «...Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду...Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [4].

В Україні сьогодні проблема забезпечення населення житлом є однією з найбільш важливих для розвитку суспільства, оскільки низький рівень житлової забезпеченості призводить до зниження рівня життя населення, поширення бідності, зростання міграції, депопуляції населення та погіршення якості людських ресурсів в цілому [9]. Житло є значимим і часто єдиним матеріальним активом для більшості людей, а поліпшення житлових умов – найбільш яскраве свідчення зростання добробуту. Значна частина населення України проживає в дуже стиснених умовах, до того ж житло в країні має різний рівень комунально-побутового оснащення, що певним чином відбивається на комфорті і здоров'ї людей. За даними фахівців, чим вищим є благоустрій житлового фонду, тим нижчими є втрати років потенційного життя. Істотне значення в плані безперебійного постачання води, тепла, електроенергії зберігається за якістю інфраструктурних мереж [2].

Житлові умови визначаються комплексом характеристик. Основна характеристика, що використовується в офіційній статистиці – забезпеченість загальною житловою площею, що включає всю площу житла, розраховуючи на одну людину. Такий підхід об'єктивно обґрунтований, оскільки дає найбільш повну уяву про кількісну характеристику житлових умов і дозволяє узгодити цей показник із заходами державних органів управління з поліпшення житлових умов населення [3]. Наприклад, у Херсонській області забезпеченість житлом на одного жителя у 2016 р. склала 23,98 м², в той час як середньоукраїнський показник дорівнював 22,86 м² на 1 мешканця [7; 8]. Показник забезпеченості загальною житловою площею переконливо ілюструє регіональні розходження в житлових умовах, у тому числі в містах і сільській місцевості. З його допомогою можна простежити взаємозв'язок міграційних потоків і наявності житла, виявити чинники, що формують ринок житла.

Сьогоднішня забезпеченість житлом не відповідає запитам населення і його уяві про дійсно «міський» комфорт. В цьому плані звернемо увагу на важливість суб'єктивних оцінок відчуття власне населенням певного «міського» комфорту чи виділення ним того чи іншого кола «урбанізаційних» ознак. Суб'єктивний напрям оцінки умов життя населення як категорії, формується на основі аналізу думок респондентів [6]. Проведене нами у 2016 р. соціологічне опитування респондентів адміністративних районів Херсонської області підтверджує високу актуальність поліпшення житлових умов для більшості населення області та пріоритетність цього фактору у порівнянні з багатьма іншими складовими «міського» комфорту.

Оцінку умов життя населення в їх якісному розділенні на «переважно міські» і «переважно сільські», у т.ч. через відчуття «міських зручностей», здійснено шляхом присвоєння певної кількості балів тому чи іншому району. По кожному району Херсонської області було опитано 50 респондентів різного віку і статі, які мали обрати свій тип умов життя (міські або сільські), покладаючись на власне сприйняття. Якщо поррахувати результати обстеження у пропорційному відношенні, де міські умови життя – це 100 %, а сільські – 0 %, то отримуємо питому вагу відповідей, які дозволяють диференціювати за районами області житлові умови населення на переважно міські чи сільські за якісними ознаками комфорту, благоустрою і відчуттів населення (рисунки 1).

На діаграмі показано два явних лідери з високою оцінкою рівня умов життя, а саме – Херсонська міськрада та Генічеський район, що зумовлено наявністю там відповідних «міських зручностей», які в комплексі формують комфорт населення. Аутсайдерами є Бериславський та Нижньосірогозький райони, де менше 2 % жителів визначають свої житлові умови як міські. У випадку Нижньосірогозького – віддаленого від обласного центру району це зрозуміло, у випадку Бериславського низька оцінка ступеня комфорту зумовлена цілою низкою причин. У будь-якому випадку, соціологічна оцінка дуже цікава при її співставленні, чи, тим більше, інтегруванні з традиційними статистичними оцінками рівня житлового благоустрою.

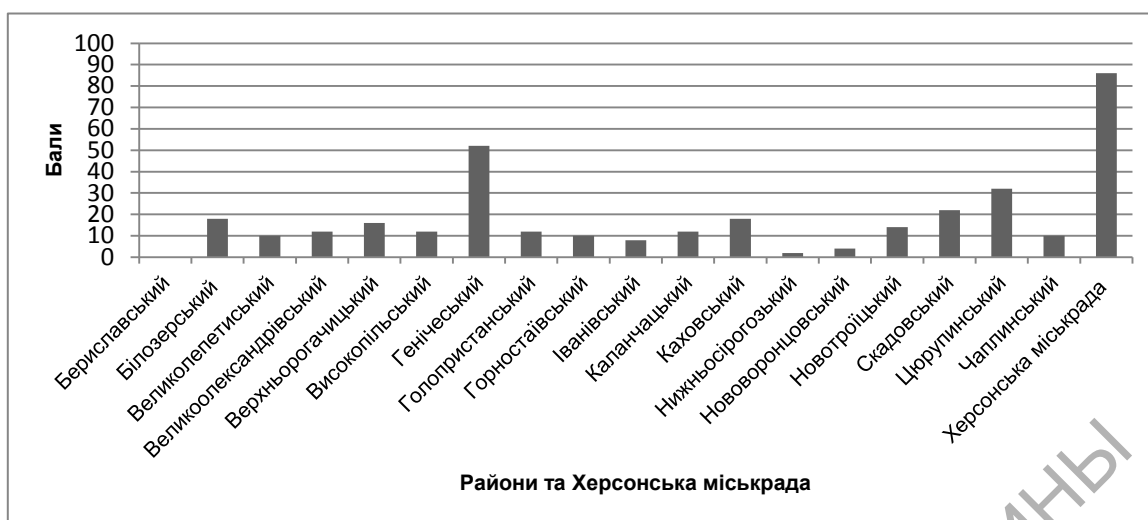

Рисунок 1 – Якісна оцінка респондентами умов життя в плані проникнення ознак «міського комфорту» в адміністративних районах Херсонської області, 2016 р. (побудовано автором)

Для того, щоб житло забезпечувало необхідний міський комфорт, недостатньо наявності просторого приміщення. Придатність житла для проживання, його якість багато в чому визначаються рівнем його облаштованості (обладнання). Міський житловий фонд, у порівнянні з сільським, характеризується більш високим рівнем благоустрою. При цьому, статистика виділяє наступні основні компоненти життєзабезпечення:

– *Наявність водопостачання.* Тут використовуються показники питомої ваги загальної площі, обладнаної водопроводом, кількість та питома вага населених пунктів, що мають водопровід з поділом за містами і сільською місцевістю. Житловий фонд вважається обладнаним водопроводом, якщо усередині будинку є розподільна мережа водопроводу, у яку вода надходить централізовано з водопроводу або артезіанської свердловини. З огляду на обсяг води, споживаної сучасною людиною для побутових потреб, його важливість для повноцінного життя очевидна [3]. У Херсонській області за 2015 р. частка обладнаних водопроводом жилих приміщень склала 67,5 %, що є навіть вищим, ніж в середньому по Україні (60,8 %).

– *Опалення.* В умовах наявності значного періоду панування низьких температур на більшості території України, його роль є досить значимою у створенні умов комфортного проживання і високої якості життя мешканців. Родини, що проживають у будинках, що не мають централізованого опалення, зазнають значних труднощів у підтримці в будинку нормальної температури в холодний період. Самостійне опалення житла вимагає більших додаткових витрат і, як правило, часу [3]. На Херсонщині опаленням обладнано 74 % площі житлових приміщень, в Україні загалом – лише 68,7%.

– *Каналізація.* Її наявність, принаймні в умовах міського середовища, є чи не головною ознакою міських умов життя. На жаль, значна частина навіть міського житлового фонду ще її не має, що підтверджує факт «незавершеності» урбанізації в Україні. Тільки 58,8% площі житлових приміщень в Україні обладнані каналізацією, а в Херсонській області даний показник виявився трохи меншим за середній в країні (58,4 %).

– *Газопостачання.* Статистика тут враховує і розрізняє забезпечення мережним і зрідженим газом. Можливість використання газу особливо важлива в умовах сільської місцевості, через існуючі перебої в електропостачанні. Для великих міст його важливість не настільки очевидна, внаслідок поступового переходу на електроплити. Характерно, що в міському житловому фонді частка житла, обладнаного газом,

фактично стабілізувалася з кінця 1970-х років, при одночасному зростанні частки житла, обладнаного стаціонарними електроплитами. У Херсонській області цей показник становить 90,4%, а в середньому по Україні – 83,3 %.

– *Гаряче водопостачання.* Висока значимість цієї побутової послуги для комфортного проживання людини не викликає сумнівів. Вартість цього виду благоустрою (як і опалення) досить висока. В Україні забезпеченість гарячим водопостачанням зростає значною мірою за рахунок будівництва нового житла. Водночас, багато поселень країни майже не мають централізованого гарячого водопостачання, підтвердженням цього є вкрай низькі показники як в межах Херсонської області (38,9 %), так і в цілому по Україні (47 %).

– *Наявність ванни (душу).* Цей вид благоустрою також необхідний для комфортного життя сучасної людини. Його збільшення, через технологічні причини, прямо залежить від забезпечення житлового фонду каналізацією;

– *Забезпеченість стаціонарними електроплитами.* Ці побутові пристрої мають більшу екологічність і безпеку порівняно з газовими, що закономірно приводить до поступового зростання забезпеченості ними, особливо за рахунок будівництва нового житла.

У сучасних умовах до видів благоустрою варто додати доступність сучасних засобів зв'язку, у тому числі виходу в Інтернет. Це важливо не тільки з позицій комфортного побутового проживання сучасної людини й переносу інтелектуальної праці в домашні умови, що є визначальною тенденцією розвитку продуктивних сил у розвинених країнах [3].

Житлові умови визначаються також не тільки характеристиками власне житла, але і доступністю для проживаючої в ньому родини соціально-побутової інфраструктури і стану навколишнього середовища. Очевидно, що навіть великий і впорядкований будинок, який не має надійного транспортного сполучення (насамперед, виходу на дорогу із твердим покриттям), віддалений від мережі установ, необхідних родині (школа, установи охорони здоров'я і культури, у великих містах – метро), має для повноцінної родини низьку цінність як житло, що покликане задовольняти певні потреби і, бажано, швидко. До того ж, житло має бути вписане в навколишнє середовище та інфраструктуру.

Отже, однією із важливих характеристик комфортного життя населення є забезпеченість його житлом, набір його функціональних характеристик та якість наданих житлово-комунальних послуг. Наявність власного повноцінного житла є необхідним атрибутом сучасного суспільства. Вирішеність житлової проблеми робить людину вільною та вносить певну стабільність у її життя. Житлові умови впливають на здоров'я людей, можливість одержання освіти, працездатність, тобто є неодмінною умовою самореалізації, тому загальне соціально-економічне піднесення, зростання рівня життя і темпів житлового будівництва, а також всебічні заходи з підвищення благоустрою житлових умов та території є пріоритетними завданнями державної політики. Якість житлових умов є важливою ознакою «міського» комфорту населення будь-якого регіону. Якість житла та оточуючої його інфраструктури в Україні не відповідає запитам населення і не в повній мірі сприяє формуванню високого рівня комфорту проживання, що підтверджує високу актуальність поліпшення якості житла в умовах урбанізації.

Збільшення обсягів будівництва житла та вдале вирішення проблеми забезпечення житлом сприятиме як покращенню соціально-економічних показників розвитку держави, поліпшенню демографічних показників, так і підвищенню добробуту населення [5].

Список літератури

1 Гнесь, І.П. Формування архітектурно-типологічної структури сучасного міського житла в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора архітектури: спец. 18.00.02 «Архітектура будівель та споруд» / І.П. Гнесь. – Львів, 2014. – 43 с.

2 Гукалова, І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова ; Інститут географії НАН України. – К. : [б.в.], 2009. – 347 с.

3 Ковалевська, О.П. Житлові умови в системі характеристик якості життя [Електронний ресурс] / О.П. Ковалевська // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання. – Електронні дані. – [Дніпропетровськ: Дніпропетров. держ. аграрний ун-т: ТОВ "ДКС Центр", 2011]. – № 3. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=475> (дата звернення 26.02.2017 р.). – Назва з екрана.

4 Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&find=1&text=%E6%E8%F2%EB%EE&x=3&y=11>.

5 Михайленко, Т. Ринок житла та якість житлових умов населення України / Т. Михайленко // Вісник Київського Національного у-ту ім. Т.Г. Шевченка. Географія – Київ, 2011. – Вип.59. – С.49–51.

6 Покляцький, С.А. Методика суспільно-географічного дослідження умов життя населення великих міст України / С.А. Покляцький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки – Херсон, 2016. – Вип.4. – С. 43–52.

7 Статистичний збірник «Україна у цифрах 2015» / Держ. Служба статистики України; [за ред. І. М. Жук]. - К. : Держстат України, 2016. – 239 с.

8 Статистичний щорічник Херсонської області за 2015 рік: стат.зб. / Держкомстат України, Гол. упр. стат. У Херсон. обл.; за ред.. В.А. Вознюка; відп. За вип. Т.В. Покидько.– Херсон: Гол. упр. стат. У Херсон. обл., 2016. – 497 с.

9 Ушацький, С.А. Організаційно-економічні основи формування та розвитку ринку доступного житла: монографія / С. А. Ушацький, А. В. Сердюк. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 176 с.

N. OMELCHENKO

***THE QUALITY OF LIVING CONDITIONS AS A SIGN OF "URBAN"
COMFORT IN THEIR EVALUATION FOR EXAMPLE KHERSON REGION***

This article is analyzed the living conditions and quality as a sign of "urban" comfort. The basic components of the livelihood of the population The modern housing and population of Ukrain is showed in particular Kherson region. Also it's showed the subjective assessment of their living conditions Kherson region.